

ÇEVİRİMİÇİ EĞİTİMDE AKADEMİK BAŞARIYI ETKİLEYEN GÜDÜLENME YAPILARI

Yard. Doç. Dr. Hülya ERGÜL
Anadolu Üniversitesi Sivil Havacılık Yüksekokulu
İki Eylül Kampüsü
26470 Eskişehir
Tel:222.3222071/6822
e-mail:hulyae@anadolu.edu.tr

ÖZET

Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren çevrimiçi eğitim, geleneksel eğitim ortamlarındaki zaman ve yer sınırlılıklarını ortadan kaldırmakta, yeni öğrenme çeşitlilikleri yaratmaktadır. Bu makalenin amacı, öğrencilerin başarılı olması için gerekli güdülenme yapılarından; öz- yeterlik (self-efficacy), kendi kendini düzenleme (self-regulation) ve başarı amaçlarını (achievement goals), literatür bulgularına dayalı olarak çevrimiçi eğitim ortamı için detaylı şekilde tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Çevrimiçi eğitim (online eğitim), güdülenme, öz-yeterlik, akademik başarı.

ABSTRACT

Online education which has been in a rapid growth in the recent years, removes the time and place restrictions in the traditional education environment and create the new modality of learning. The purpose of this article is to discuss in detail self-efficacy, self-regulation and achievement goals which are the motivational constructs for success of the online students. The discussion is based on the findings of the literature review for the online education environment.

Keywords: Online education, motivation, self-efficacy, academic achievement.

GİRİŞ

Uzaktan eğitimin bir alt kategorisi olarak “çevrimiçi (online)” eğitim son yıllarda büyük gelişme göstermiştir. Geleneksel eğitim ortamlarındaki zaman ve yer sınırlılıklarını ortadan kaldırabilen, her yerde ve her zamanda gerçekleştirilebilen çevrimiçi eğitim, çekici eğitim seçenekleri sunmakta ve yaşam boyu öğrenme olanakları sağlamaktadır.

İster ilköğretim, ister ortaöğretim, isterse de yüksek öğretim seviyelerinde olsun, dünyanın pek çok ülkesindeki eğitim kurumu, çok çeşitli disiplinlerde çevrimiçi dersler vermektedir. Ancak çevrimiçi ortamda öğrenmenin geleneksel yüz yüze öğrenme kadar kaliteli olabileceği savları, ister istemez bazı soruları da düşündürmektedir: Acaba herkes her yerde ve her zamanda öğrenebilir mi? Yoksa böyle bir öğrenme ortamında öğrenen bireylerin daha başarılı olmasını sağlayacak birtakım beceri ve stratejiler var mıdır?

Bu makalenin amacı, çevrimiçi ortamda öğrenen öğrencilerin başarılı olması için sahip olması gereken güdülenme yapılarını detaylı bir şekilde inceleyerek yeni bir öğrenme paradigması ortaya koymaktır.

ÇEVİRİMİÇİ (ONLİNE) EĞİTİM

Çevrimiçi eğitim, günümüzdeki mevcut öğrenme biçimlerinin en dinamik ve zenginleştirilmiş biçimlerinden birisidir. Çevrimiçi eğitim, öğretici ve öğrencilerin zaman ve coğrafik konum olarak birbirlerinden ayrı şekilde gerçekleşen formal bir öğretim olarak tanımlanan (Holmberg, 1989:6) uzaktan eğitimin bir alt kategorisidir.

Geleneksel uzaktan eğitim modelleri, öğrencinin bağımsızlığını ve öğrenmenin özelleşmesini vurgulamakla birlikte, çevrimiçi eğitim bir grup etkinliğidir ve örgün eğitimde mevcut olan sosyal etkileşim sürecini de içinde barındırmaktadır. Harasim, (1990:42)’e göre, tarihsel olarak öğrenciler arasındaki etkileşim ve işbirliğinin sosyal, duyuşsal ve bilişsel yararları, yalnızca yüz yüze yani örgün öğrenmede mümkün olmaktadır. Oysa çevrimiçi eğitim, eğitim ortamındaki etkileşim açısından büyük olanaklar yaratmaktadır. Çevrimiçi eğitimin beş özelliği şöyle belirtilmektedir:

- Çok fazla kişiyle iletişim kurma,
- Bağımsız yer,
- Bağımsız zaman (esnek zaman),
- Metine dayalı iletişim,
- Bilgisayar ortamı etkileşim (Harasim, 1990:43).

Çevrimiçi eğitim ortamları, öğretimi yaymak için “Bilgisayar Ortamlı İletişim” i (Computer-Mediated Communication-CMC) kullanırlar. CMC, çevrimiçi eğitimde önemli bir rol üstlenmekte olup, çevrimiçi ortamda öğrenciler ve öğreticiler arasındaki bir etkileşim aracıdır. Etkileşim, CMC’nin ayırt edici bir özelliğidir. CMC, yüksek derecede etkileşimli, eşzamanlı ya da eşzamansız çok çeşitli iletişim yoluyla gerçekleştirilmektedir. Son on yıl içerisinde, bilgisayar ağlarının hızlı bir şekilde gelişmesi ve internetin yaygınlaşması, çevrimiçi eğitimin verilmesinde temel bir rol üstlenen CMC’nin kullanımını daha da artırmıştır.

CMC, üç tip çevrimiçi hizmetin desteğini almaktadır: elektronik posta (e-mail), bilgisayarlı konferans ve çevrimiçi veritabanları. Bu hizmetler, ders içeriği konusunda “öğrenme ortaklıkları (learning communities)” oluşturmada eğitimcilerle oldukça yararlı olmaktadır. Elektronik posta, öğrenciler arasında ve öğrenci ile öğretici arasındaki, temel çevrimiçi iletişim biçimini oluşturmaktadır. Çevrimiçi veritabanları ise, öğrencilerin, bilgiye ulaşma, kendi bilgi alt yapılarını oluşturma ve öğrenme ortaklığına katkıda bulunma becerilerini geliştirmektedir. Bilgisayar ağlarının (network) kullanımıyla gerçekleşen bilgisayarlı konferans da, fikir alışverişlerinin ve tartışmaların yapıldığı ortaklaşa bir öğrenme ortamıdır (Gunawardena ve McIsaac, 2004: 370).

GÜDÜLENME

Güdülenme, hangi çeşit eğitim ortamı olursa olsun öğrenmenin en önemli bileşenlerinden birisidir. Eğitim alanında güdülenme konusuna oldukça yer verilmiş, güdülenmeye karşı geliştirilen kuramsal yaklaşımlarla pek çok güdülenme tanımı ortaya atılmıştır. Genel olarak güdülenme, kişileri belli faaliyetleri yapmaya yönelten, enerji veren ve insanların içinde oluşan fizyolojik, bilişsel ve duyuşsal boyutları olan bir güçlenme durumu olarak tanımlanmaktadır (Fidan, 1997: 130). Bununla birlikte güdülenme, bireyleri bazı amaçlara yönlendirmektedir. Çünkü güdülenme, doğrudan işe hız kazandıran amaçları içermektedir. Sonuç olarak bireyler kafalarına koydukları şeyi elde etmek (veya ondan kaçınmak) için çaba harcamak veya sabretmek gibi fiziksel faaliyetler; planlamak, tekrarlamak, düzenlemek, izlemek, karar almak, problem çözmek ve süreci değerlendirmek gibi bilişsel faaliyetler içerisine gireceklerdir (Pintrich ve Schunk, 1996:5).

Öğretme-öğrenme süreci içerisinde, öğrenmeye karşı ilgisini ve dikkatini sürekli tutan, çaba gösterme konusunda gerekli gayreti sarf eden, konuya odaklaşan ve güçlüklerle karşılaştığında hemen vazgeçmeyip ısrarcı olan kişi yüksek derecede güdülenmiş demektir.

Uzaktan eğitim gören öğrenciler, bazı yönleriyle geleneksel sistemdeki öğrencilerden ayrılmaktadır. Çünkü uzaktan eğitimde öğrenme daha bireysel ve bağımsız bir etkinlik olduğu için, etkili öğrenmenin gerçekleşebilmesi için gerçek güdülenme şarttır (Kaya, 2002: 20). Uzaktan eğitim veren çevrimiçi bir sınıftaki öğrencilerle, eşdeğer geleneksel bir sınıftaki öğrencilerin öğrenme biçimlerini karşılaştıran Diaz ve Cartnal’ın (1999:11) araştırması, uzaktan öğrenen öğrencilerin, geleneksel sistemdeki öğrencilerin sahip olduğu sınıftaki ödül yapısı olmaksızın içten güdülenerek daha iyi çalıştıklarını göstermektedir.

Eğitim alanında geliştirilen güdülenme kuramlarından Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı’nda, bireylerin yeterlik algılarını, bilişsel strateji kullanma becerilerini ve başarıya yönelik davranışlar belirlemelerini inceleyen güdülenme yapıları öğrencilerin akademik başarılarını etkileyebilmektedir. Bu güdülenme yapılarından bu araştırmada ele alınacak olan; öz-yeterlik (self-efficacy), kendi kendini düzenleme becerisi (self-regulation) ve başarı amaçlarıdır (achievement goals).

ÖZ YETERLİK (SELF-EFFICACY)

Sosyal öğrenme kuramının kurucusu Bandura, öz-yeterliği, kişilerin belirtilen performans tiplerine ulaşmak için gerekli faaliyetleri düzenleme ve gerçekleştirme yeteneklerine ilişkin yargıları olarak tanımlamaktadır (Bandura, 1986:391’den aktaran: Schunk 1991:207). Öz- yeterlik beklentileri ya da inançları, kişilerin ne kadar çaba harcayacaklarını ve güçlükler karşısında ne kadar uzun süre gayret göstereceklerini ve zor durumlarla karşılaştıklarında nasıl kendilerini toparlayabileceklerini belirlemelerine yardımcı olmaktadır (Bandura, 1977:194; Pajares, 2002:10).

Bandura (1977:195)’ya göre herhangi bir durumdaki yeterlik beklentisi dört kaynaktan ortaya çıkmaktadır: (a) Bireyin daha önceki başarı ve/veya başarısızlık deneyimlerini içeren performans başarıları; (b) diğer kişilerin yaptığı etkinliklerin sonuçlarından elde edilen başkasının deneyimleri; (c) bireylerin yapabileceği etkinlikler konusunda sözel olarak ikna olması; (d) endişe, stres, yorgunluk, ruhsal durum gibi duygusal uyarılma durumları. Öz-yeterlik beklentisinin ortaya çıkmasına neden olan bu kaynaklar incelendiğinde, performans başarılarının, yeterlik bilgisinin en etkili kaynağı olduğu ve kişisel öğrenme deneyimlerine dayalı olduğu görülmektedir. Bireylerin elde ettiği başarılar öğrenme beklentilerini arttırmakta, tekrarlanan başarısızlıklar ise öğrenmeyi azaltmaktadır. Sonuçta bu deneyimlerin, öğrencilerin okuldaki başarılarını arttırmaya ilişkin önemli

bilgiler verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, başka kişilerin deneyimleri, kişilerin kendi performans başarıları kadar güçlü olmasa bile, özellikle yeni bir becerinin öğreniminde başarılı bir modeli gözlemek yararlı olmaktadır (Alderman, 1999:62). Olumlu ve olumsuz sözel mesajlar da yeterlik beklentisini etkilemekte, örneğin birisinin verilen durumun gerektirdiği becerilere sahip olduğu ikna edici bir biçimde savunulduğunda öz-yeterlik beklentileri artabilmektedir (Eysenck, 2000: 463). Aynı şekilde yapılacak göreve ilişkin kuvvetli duygusal tepkiler (stres, endişe), sonuçların başarı ve başarısızlığını sezme konusunda ipuçları vermektedir (Bandura, 1977:199).

Öz-yeterlik beklentisi yüksek öğrenciler, öğrenme etkinliklerine daha isteyerek yaklaşmakta, büyük çaba harcamakta, güçlükler karşısında uzun süre gayret ederek daha etkili stratejiler kullanmakta ve düşük beklentisi olan öğrencilerden daha yüksek performans göstermektedir (Eggen ve Kauchak, 1999:403). Sonuç olarak, öz-yeterlik beklentisi inançları, bireylerin ulaştıkları başarı seviyesinin kuvvetli belirleyicileri olduğu ve insan davranışında bir anahtar rolü üstlendiği söylenebilmektedir.

Bazı araştırmacılar, öz-yeterlik beklentisini çevrimiçi uzaktan eğitim gören öğrenciler üzerinde incelemiştir. Lim (2001:41), öğrencilerin bilgisayar konusundaki öz-yeterlik beklentileri, akademik benlik kavramları, yaşları, cinsiyetleri, akademik konuları, bilgisayar kullanım yılları, bilgisayar kullanım sıklıkları, bilgisayar eğitimleri, internet deneyimlerini araştırmıştır. Bu araştırmada, bilgisayar konusundaki öz-yeterlik beklentisinin, istatistiksel açıdan anlamlı tek önceden kestirim sağlayacak değişken olduğu ortaya konulmuştur. Wang ve Newlin (2002:160)'in kolej öğrencilerinin, web tabanlı çevrimiçi dersleri seçme nedenlerini araştırdıkları çalışmada ise, öğrencilerin öz-yeterlik beklentileri, final sınav sonuçlarıyla ilişkili bulunmuştur. Sözü edilen çalışmada, öz-yeterlik beklentisi puanlarının, final sınavı puanlarını önceden belirleyebileceği ortaya konmuştur.

KENDİ KENDİNİ DÜZENLEME (SELF-REGULATION)

Kendi kendini düzenleme, kişinin, düşüncelerini, duygularını ve eylemlerini amaçlarına ulaşacak şekilde yönlendirmesi için gösterdiği sistematik çabalar olarak tanımlanabilmektedir (Schunk, 2001:1).

Kendi kendini düzenleyen öğrenciler, akademik amaçlarını belirleyerek bu amaçlara ulaşmak için gerekli öğrenme stratejilerini seçer ve amaç sürecini devamlı olarak izlerler. Amaçlarını ortaya koyan, etkili biçimde planlama yapan ve amaç sürecini sürekli izleyen öğrenciler, akademik açıdan, bu etkinlikleri yapmayan diğer öğrencilerden daha yüksek başarı göstermektedir (Kovach, 2000:1). Bu alanda yapılan araştırmalara bakıldığında, kendi kendini düzenleme stratejilerinin etkili bir şekilde kullanıldığında öğrencilerin akademik başarısını etkilediğini ve kendi kendini düzenleyerek öğrenme stratejilerini kullanma ile derslerin final notları arasında olumlu ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Volters, 1998:231).

Howland ve Moore (2002:188)' un araştırmasında, öğrenciler, çevrimiçi şekilde internet üzerinden alınan derslerdeki bilgiyi organize etmenin, yapılacak çalışmaları ve zamanı düzenlemenin önemini belirtmişlerdir. Kendi kendini yönetme, kendini gözleme ve güdüleme, yüz yüze verilen derslerde olduğu kadar çevrimiçi derslerde de başarılı olmak için gereklilik olarak görünmektedir. Sözü geçen bu çalışmada, öğrenciler, yüz yüze öğrenme ortamındaki yapı olmaksızın belli bir çalışma takvimine uymanın güçlüğünü ve kendi kendini düzenlemenin önemli bir gereksinim olduğunu belirtmişlerdir.

Çevrimiçi derslere katılan bir öğrencinin başarılı olması için, öz-disiplin, inisiyatif, kendi kendini güdüleme, karar verme, zamanını iyi kullanma yani zaman yönetimi gibi becerilere sahip olması bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.

BAŞARI AMAÇLARI (ACHIEVEMENT GOALS)

Bir kişinin yapacağı işe ilişkin amaç belirlemesi, o kişinin yaptığı işi nasıl daha iyi yapabileceği hakkında bilgi edinerek öğrenme ve güdülenmesini etkilemektedir (Alderman, 1999:88). Herhangi bir işi ya da görevi yerine getirme durumunda amaçlarını ortaya koyan kişi, dikkatini ve eylemini amaçlarına doğru yönelterek, görevi başarmak için çaba ve gayret ederek, başarıya ulaştıracak plan ve stratejileri seçip uygulayarak güdülenme ve öğrenmesini artırmaktadır.

Bir önceki bölümde anlatılan kendi kendini düzenleme kuramları zaten amaçlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Amaçlar, kendi kendini düzenlemenin farklı evrelerini içermektedir. Bunlar; bir amaç saptama ve amaç stratejilerine karar verme, performans kontrolü ve kendini yansıtmadır. Amaçlar, insanları istenen görevleri yerine getirmek için gerekli çabayı harcama ve daha fazla gayret gösterme konusunda güdülemektedir. İnsanlar herhangi bir görev ya da iş üzerinde çalıştıklarında, kendi performanslarını amaçlarıyla karşılaştırmaktadır. İnsanların bu şekilde kendilerini değerlendirmeleri, kendi yeterliklerine olan inancı güçlendirmekte ve

dolayısıyla güdülenmeyi artırmaktadır. Amaçlara ulaşma, öz-yeterlik beklentisini yaratmakta ve insanların yeni amaçları seçerek onlarla mücadele etmelerinde yol göstermektedir (Schunk, 2001:2).

Başarı amaçları, bir bireyin başarı meşguliyetinin maksadını ifade etmektedir. Başarı amaçlarının; öğrenme amaçları (learning goals) ve performans amaçları (performance goals) olmak üzere iki genel tipi vardır. Eğitim araştırmacıları, öğrenme amaçları ile performans amaçları arasında bazı farklılıklar olduğunu ortaya koymuşlardır. Öğrenme amaçları ile akademik öz-yeterlik algıları ve etkili öğrenme stratejilerini kullanma arasında olumlu ilişkiler olduğu belirtilmektedir (Middleton ve Midgley, 1997:711). Performans amaçlarının da güçlü güdüleyici etkileri vardır, ancak özellikle öğrenme amaçları kendi kendini düzenleme ve öz-yeterlik beklentisini artırma konusunda etkilidir (Schunk, 2001:3).

Özet olarak güdülenme yapılarından biri olarak başarı amaçları alanı, öğrencilerin başarmak için meşgul oldukları işe ya da göreve ilişkin nedenlerini, amaçlarını incelemektedir. Araştırmacılar, bu konunun geleneksel yüz yüze eğitim ortamlarındaki akademik başarıyı önceden belirleyebilecek önemli bir güdülenme yapısı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu konunun çevrimiçi eğitim ortamlarında daha fazla araştırılması bir gereksinim olarak görünmektedir.

SONUÇ

Özellikle 20. yüzyılın sonlarında bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin çok hızlı gelişme göstermesi ve 21. yüzyılın başında da bu gelişmelerin artık gündelik yaşamın sıradan olaylarından biri haline gelmesi, çevrimiçi teknolojileri kullanan geleneksel derslerin sayısını da artırmaktadır. Artık geleneksel eğitim ortamlarında bile, öğretmenler, derslerini gerçekleştirirken yüz yüze eğitime yakın bir şekilde, kendileri ile öğrencileri ve öğrencilerin birbirleriyle etkileşim ve bilgi alışverişine olanak veren çevrimiçi ortamları kullanabilmektedir. Bu da hem geleneksel, hem de çevrimiçi öğrencilerin, uzaktan öğretim metotları ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, uzaktan öğrenme ortamlarına başarılı uyum sağlanabilmesi açısından, güdülenme ve öğrenme stratejileri hakkında bilgiler verilmesi yararlı olacaktır.

Daha önceki bölümlerde incelendiği üzere, çevrimiçi eğitim ortamlarındaki akademik başarıyı hangi güdülenme yapılarının nasıl etkilediğine yönelik daha fazla araştırmaya gereksinim vardır. Eğitim kurumları, eğitimciler ve öğretim tasarımcılarının, bir ders yapılmaya başlamadan önce, öğrencilerin algılaması, güdülenmeleri, öğrenme stratejileri hakkında daha fazla bilgi elde etmesi, çevrimiçi eğitim çeşitliliğini anlamalarına, elde ettikleri bilgileri öğretimde kullanmalarına ve sonuç olarak öğrencilerin eğitim amaçlarını gerçekleştirmesine hizmet edecektir.

KAYNAKLAR

- Alderman, K.M. (1999). *Motivation for Achievement*. London: Lawrence Erlbaum Ass. Pub.
- Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.
- Bandura, A. 1986'dan aktaran : Schunk, D. H. (1991). "Bandura A. Social Foundations of Thought An Action:A Social Cognitive Theory, Prentice-Hall, 1986" (Schunk, 1991, s.207'deki alıntı).
- Diaz, D. P. & Cartnal, R. B. (1999). Student's Learning Styles in Two Classes: Online Distance Learning and Equivalent On-Campus. *College Teaching*, 47(4), 130-135.
- Eggen, P. & Kauchak, D. (1999). *Educational Psychology*, Fourth Ed. New Jersey: Printice-Hall, Inc.
- Eysenck, M. W. (2000). *Psychology:A Student's Handbook*, Taylor & Francis Group.
- Fidan, N. (1997). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Ankara:Alkım Yayınevi.
- Gunawardena, C. N. & McIsaac, M. S. (2004). Distance Education, D H Jonassen (ed), *Handbook of Research for Education Communications and Technology*, 2nd.ed. New Jersey :Lawrence Earlbaum Ass. Inc., pp 355-397.
- Harasim, L. M. (1990). *Online Education : perspectives on a new environment*, New York: Praeger.
- Holmberg, B. (1989). *Theory and Practice of Distance Education*, London: Routledge.
- Howland, J. L. & Moore, J. L. (2002). Student Perceptions as Distance Learners in Internet-Based Courses. *Distance Education*, 23(2), 183-195.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*, Ankara:Pegem A Yayıncılık.
- Kovach, J. C. (2000). Self-Regulatory Strategies in An Accounting Principles Course:Effects on Student Achievement, Paper presented October28, 2000 at the Mid-Western Educational Research Association, Chicago, Illinois, (March, 12, 2003) [online] Available at: <http://www.cedu.niu.edu/pierce/Self-regulatoryStrategies.htm>
- Lim, C. K. (2001) .Computer Self-Efficacy, Academic Self-Concept, and Other Predictor of Satisfaction and Future Participation of Adult Distance Learners. *The American Journal of Distance Education*, 15(2), 41-51.

- Middleton, M. & Midgley, C. (1997). Avoiding The Demonstration of Lack of Ability: A Underexplored Aspect of Goal Theory. *Journal of Educational Psychology*, 89, 710-718.
- Pajare, F. (2002). Self-Efficacy Beliefs in Academic Contexts: An Outline. (March,27,2002)[online]. Available at:<http://www.emory.edu/EDUCATION/mfp/efftalk.html>
- Pintrich, P. R. & Schunk, D. H. (1996). *Motivation in Education*, New Jersey:Prentice-Hall Inc.
- Schunk, D. H. (1991). Self-Efficacy and Academic Motivation. *Educational Psychologist*, 26, (3 & 4), 207-231.
- Schunk, D. H. (2001). Self-Regulation Through Goal Setting, ERIC Digest (CG-01-08).
- Volters, C. A. (1998). Self-Regulated Learning and College Students' Regulation of Motivation. *Journal of Educational Psychology*, 90, 224-235.
- Wang, A. Y. & Newlin, M. H. (2002). Predictors of Web Student Performance: The Role of Self-Efficacy and Reasons for Taking an On-line Class. *Computers in Human Behavior*, 18(2), 151-163.